

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) географічний

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОМПЛЕКС ВОЛИНИ

(назва дисципліни)

підготовки _____ бакалавра _____

(назва освітнього рівня)

спеціальності _____ 106 Географія _____

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми _____ Географія _____

(назва освітньо-професійної, освітньо-наукової / освітньо-творчої програм)

підготовки _____ бакалавра _____

(назва освітнього рівня)

спеціальність _____ 103 Науки про Землю _____

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма _____ Гідрологія _____

(назва освітньо-професійної, освітньо-наукової / освітньо-творчої програм)

Луцьк – 2021

Силабус навчальної дисципліни «СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОМПЛЕКС ВОЛИНИ» для студентів за напрямом підготовки бакалавра, галузі знань «10 Природничі науки»; спеціальності «103 Науки про Землю», «106 Географія»; освітньо-професійної програми «Гідрологія», «Географія».

Розробник: Голуб Г.С., доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат географічних наук, доцент

Силабус навчальної дисципліни затверджений на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

Протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.

В. о. завідувача кафедри:

Погребський Т. Г.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: «10 Природничі науки», Спеціальність: «103 Науки про Землю», «106 Географія» Освітньо-професійна програма (Спеціалізація): «Гідрологія», «Географія» перший (бакалаврський) рівень освіти	Нормативна
Кількість годин/кредитів 180/6		Рік навчання – 4
		Семестр – 7-ий
ІНДЗ: немає		Лекції – 36 год.
		Практичні (семінарські) – 36 год.
		Самостійна робота – 98 год.
	Консультації – 10 год.	
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання	українська	

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач	Голуб Геннадій Сергійович
Науковий ступінь	Кандидат географічних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Доцент кафедри економічної та соціальної географії
Профайл	https://wiki.vnu.edu.ua/wiki/Голуб_Геннадій_Сергійович
Телефон	+380956808111
e-mail	golub.gennadiy@vnu.edu.ua
Консультації	Очні консультації: 2 академічні години кожного вівторка 15.00-16.20, аудиторія С-607А

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

Силабус навчальної дисципліни «Суспільно-географічний комплекс Волині», складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань «10 Природничі науки»; спеціальності «103 Науки про Землю», «106 Географія»; освітньо-професійної програми «Гідрологія», «Географія».

У результаті вивчення дисципліни студенти отримають знання про структуру, умови, ресурси і фактори розвитку обласного суспільно-географічного комплексу на прикладі Волинської області. Визначення шляхів вдосконалення територіальної організації суспільства Волинської області, а також раціонального використання прикордонного положення області.

Пререквізити

Дисципліни першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що містять знання, уміння й навички, необхідні для освоєння досліджуваної дисципліни: «Географія промисловості», «Географія Волині».

Постреквізити

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння й навички, що здобуваються по завершенню вивчення дисципліни: «Регіональна політика», а також інші дисципліни вільного вибору.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни „Суспільно-географічний комплекс Волині” є вивчення закономірностей, принципів і факторів розвитку суспільно-географічного комплексу Волинської області в умовах трансформації економіки України і реструктуризації її господарського комплексу.

Основними завданнями дисципліни „Суспільно-географічний комплекс Волині” є:

- засвоєння теоретичних основ формування суспільно-географічних комплексів, що розвиваються на основі географічного поділу і інтеграції праці;
- оволодіння методичними прийомами економіко-географічного аналізу інтегральних, міжгалузевих і галузевих територіальних систем;
- поглиблений аналіз складу і структури суспільно-географічного комплексу Волинської області;
- оцінка сучасного стану розвитку і перспективи функціонування суспільно-географічного комплексу Волинської області виходячи з оцінки факторів комплексоутворення.

- В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- основи теорії суспільно-господарської комплексології та концептуальні підходи до вивчення різних комплексних утворень;
- класифікаційні ознаки суспільно-географічних комплексів з метою виділення їх видів і підвидів;
- структуру суспільно-географічного комплексу Волинської області з метою пізнання складу і співвідношення елементів системи та вдосконалення їх взаємозв'язків;
- напрямки вдосконалення територіальної організації суспільно-географічного комплексу Волинської області з метою підвищення ефективності територіальної організації господарства.

вміти:

- застосовувати у процесі дослідження основи теорії суспільно-географічного комплексоутворення на рівні окремих галузей, їх груп і всього господарського комплексу країни;
- застосовувати основи теорії суспільно-географічного комплексоутворення при вивченні регіональних проблем розвитку господарства з метою вдосконалення управління територією;
- користуватись методикою економіко-географічного аналізу виробничих, галузевих, міжгалузевих, територіально-виробничих систем;
- застосовувати наукові підходи до оцінки умов і факторів комплексоутворення, прогнозування розвитку і функціонування господарських комплексів.

Результати навчання (компетентності)

У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути наступні практичні навички та уміння:

Інтегральна компетентність

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів (**ІК**).

Загальні компетентності (ЗК)

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. (**ЗК 1**);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (**ЗК 2**);
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні (**ЗК 6**);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (**ЗК 7**);
- здатність працювати автономно (**ЗК 9**);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та

закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (**ЗК 12**).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)

- здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів (**ФК 1**);
- здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства (**ФК 2**);
- здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах (**ФК 3**);
- здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки (**ФК 4**);
- здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах. (**ФК 5**);
- здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання (**ФК 6**);
- знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації (**ФК 7**);
- самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані(у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати (**ФК 8**);
- здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності (**ФК 9**);
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси (**ФК 10**);
- здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проектах (**ФК 11**).

Структура навчальної дисципліни денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції.	Практичні роботи	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю */ Бали
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічна концепція функціонування і розвитку суспільно-географічного комплексу і методи його дослідження						

Тема 1. Адміністративна область як суспільно-географічний комплекс	19	4	4	10	1	ДС, РК, ІРС/4
Тема 2. Структура, методи досліджень та прогнозування розвитку обласного суспільно-географічного комплексу	18,5	4	4	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 3. Умови, ресурси та чинники розвитку обласного суспільно-географічного комплексу	18,5	4	4	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 4. Населення Волинського СГК	14,5	2	2	10	0,5	ДБ, ІРС/4
Тема 5. Промисловий комплекс Волинського СГК	18,5	4	4	10	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Модульна контрольна робота №1						Т / 30
Разом за модулем 1	89	18	18	50	3	50
Змістовий модуль 2. Державні політичні системи. Політична географія України.						
Тема 6. Агропромисловий комплекс Волинського СГК	15	2	2	10	1	ДС, ІРС/3
Тема 7. Комплекс невиробничої сфери Волинського СГК	19	4	4	10	1	ДС, РЗ, ІРС/3
Тема 8. Транспортні зв'язки Волинського СГК	19	4	4	10	1	ДС, РЗ, ІРС/2
Тема 9. Зовнішньоекономічні зв'язки Волинської області	20	4	4	10	2	ДС, РЗ, ІРС/2
Тема 10. Районування Волинського СГК	18	4	4	8	2	ДС, РЗ, ІРС/2
Модульна контрольна робота №2						Т / 30
Разом за модулем 2	91	18	18	48	7	50
Всього годин / Балів	180	36	36	98	10	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв'язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання самостійної роботи студентів вважаються виконаними, якщо вони: здані у визначені терміни; повністю виконані (розкривають тему завдання); не мають логічних і розрахункових помилок.

Методи та форми навчання

Словесні методи: лекція, пояснення, розповідь, бесіда: відбувається з використанням традиційних засобів навчання у поєднанні з засобами ІКТ.

Наочні методи: мультимедійні презентації.

Практичні методи: розв'язування задач з професійно-орієнтованим змістом.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації: дискусії і диспути, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості.

Методи контролю: індивідуальне та фронтальне опитування, дискусія, модульний контроль за допомогою тестування, залік.

Методи самоконтролю: самостійний пошук помилок, уміння самостійно критично оцінювати свої знання, визначати пріоритетні напрямки власного навчального процесу, самоаналіз.

Форми роботи: індивідуальна, групова, фронтальна.

Форми організації навчання: лекційні заняття, практичні заняття, самостійна робота студентів, контрольні заходи.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента

Для одержання високого рейтингу необхідно виконувати наступні умови:

- не пропускати навчальні заняття, не спізнюватися на них та не займатися сторонніми справами на заняттях;
- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання та завдання для самостійної роботи;
- виключати мобільний телефон під час занять і під час контролю знань;
- брати участь у контрольних заходах (поточний, модульний, підсумковий та контроль самостійної роботи).

За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі (змішана форма навчання) за погодженням із деканатом та керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- виконувати усі поточні завдання та підсумковий контроль самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- списування під час контрольних заходів (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв) заборонено;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/покращити результати інших студентів;
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Самостійно вивчати матеріал пропущеного заняття, за умов не виконання завдань практичних занять відпрацювати їх під керівництвом викладача та захистити у час передбачений графіком консультацій викладача.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (до -50 %). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Рейтингову кількість балів здобувача освіти формують бали, отримані за дві модульні контрольні роботи, які проводяться у формі тестування (максимум – 60 балів) та виконання завдань тем змістових модулів (максимум – 40 балів).

До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які опрацювали весь обсяг теоретичного матеріалу у т.ч. і матеріал самостійно, виконали практичні роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді тестування, завдання якого обов'язково включають матеріал, який передбачено до самостійного опрацювання студентами. Тестове завдання кожної модульної контрольної роботи складається з 30 питань. За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал.

Рейтинг студента з навчальної роботи визначається відповідно до «Положення про організацію контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти...» у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

Якщо у підсумку виконання усіх видів навчальної роботи з даної дисципліни студент набирає не менше 75 балів, то вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає залік. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Залікова оцінка визначається в балах (від 0 до 60) за результатами виконання екзаменаційних завдань.

На залік виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

До заліку не допускається здобувач вищої освіти, який набрав менше ніж 20 балів за навчальну роботу впродовж семестру, не виконав і не здав усі практичні завдання, не відвідував без поважних причин більшу частину лекцій.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Вчення про суспільно-господарські комплекси - науковий напрямок в економічній і соціальній географії.
2. Взаємозв'язок господарської комплексології з суспільно-географічною районологією.
3. Значення господарської комплексології для науки і практики.
4. Прогнозування розвитку економічних зон, адміністративних одиниць, господарських центрів і вузлів.
5. Адміністративна область як суспільно-географічний комплекс.
6. Структура обласного суспільно-географічного комплексу.
7. Методи дослідження та прогнозування розвитку обласного суспільно-географічного комплексу.
8. Системний підхід і структурний аналіз при дослідженні СГК.
9. Суспільно-географічний комплекс як система.

10. Основні аспекти структурного аналізу СГК.
11. Функціональна структура та її аспекти.
12. Функціональна структура та її аспекти: компонентний (галузевий) аспект,
13. Функціональна структура та її аспекти: територіальний аспект,
14. Функціональна структура та її аспекти: управлінський аспект.
15. Взаємозалежність між галузями спеціалізації, доповнюючими і обслуговуючими.
16. Основні ієрархічні рівні (ступені) в суспільно-географічному комплексі країни (району):
17. Методи дослідження СГК: системний, структурного аналізу, енерго-виробничих циклів, районування.
18. Методи дослідження СГК: порівняльний, балансовий, моделювання, картографічний.
19. Поняття про умови і фактори комплексоутворення.
20. Зміна умов в залежності від простору і часу.
21. Ускладнення розвитку комплексоутворення в період посилення інтеграційних процесів в господарстві України та особливостей ринкової кон'юнктури в державі і за її межами.
22. Функціонування господарських комплексів макрорайонів України в процесі трансформації економіки і формування нової регіональної політики.
23. Історія заселення території Волинської області.
24. Демографічна ситуація у Волинській області.
25. Статеві-вікова структура населення Волинської області.
26. Національний склад населення Волинської області.
27. Міське і сільське населення Волинської області.
28. Розселення міського населення у Волинській області.
29. Сільське розселення у Волинській області.
30. Трудові ресурси Волинської області.
31. Освітній рівень населення у Волинській області.
32. Міграції населення Волинської області.
33. Етнографічні особливості Волинської області.
34. Релігійно-конфесійна характеристика Волинської області.
35. Загальна характеристика промисловості Волинської області.
36. Паливно-енергетичний комплекс Волинського СГК.
37. Машинобудівний комплекс Волинського СГК.
38. Будівельно-індустріальний комплекс Волинського СГК.
39. Лісопромисловий комплекс Волинського СГК.
40. Легка промисловість Волинського СГК.
41. Хімічна промисловість Волинського СГК.
42. Територіальна структура промислового комплексу Волинського СГК.
43. Загальна характеристика АПК Волинського СГК.
44. Зернопродуктовий комплекс Волинського СГК.
45. Бурякоцукровий комплекс Волинського СГК.
46. Льонопромисловий комплекс Волинського СГК.

47. Плодоовочеконсервний комплекс Волинського СГК.
48. Картоплепромисловий комплекс Волинського СГК.
49. Тваринницько-промислові комплекси Волинського СГК.
50. Розвиток фермерства у Волинському СГК.
51. Сфера обслуговування АПК Волинського СГК.
52. Функціонально-територіальна структура АПК Волинського СГК.
53. Перспективи розвитку АПК Волинського СГК.
54. Загальна характеристика сфери послуг Волинського СГК.
55. Матеріально-побутовий комплекс Волинського СГК.
56. Культурно-освітній комплекс Волинського СГК.
57. Лікувально-оздоровчий комплекс Волинського СГК.
58. Туристично-рекреаційний комплекс Волинського СГК.
59. Територіальна організація сфери обслуговування населення Волинського СГК.
60. Транспортна система області Волинського СГК.
61. Залізничний транспорт Волинського СГК.
62. Автомобільний транспорт Волинського СГК.
63. Річковий транспорт Волинського СГК. Повітряний транспорт Волинського СГК. Трубопровідний транспорт Волинського СГК.
64. Міський пасажирський транспорт Волинського СГК.
65. Територіальна структура транспортної системи Волинського СГК. Зв'язок.
66. Товарна структура зовнішньої торгівлі Волинського області.
67. Транскордонне співробітництво Волинської області.
68. Зовнішньоекономічна політика України та її вплив на розвиток Волинського суспільно-географічного комплексу.
69. Історія адміністративно-територіального устрою Волинської області.
70. Економічні райони і міста Волинського СГК.
71. Південний (Лісостеповий) підрайон Волинського СГК.
72. Північний (Поліський) підрайон Волинського СГК.
73. Міста Волинського СГК – Луцьк, Нововолинськ, Володимир-Волинський.
74. Міста Волинського СГК – Ківерці, Рожище, Горохів, Берестечко, Устилуг, Іваничі, Локачі.
75. Міста Волинського СГК – Ковель, Камінь-Каширський, Любомль.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Навчальна дисципліна оцінюється за 100 бальною шкалою. Переведення балів внутрішньої 100 бальної шкали в національну шкалу здійснюється наступним чином:

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре

67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Волинь в умовах демократичної трансформації (кінець ХХ - початок ХХІ століття): [кол. моногр.] / [В.І. Ботніков та ін.; за заг. ред. В.І. Ботнікова]; Східноєвроп. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі України, 2012. - 655 с.
2. Географія Волинської області / під ред. В.П. Луцишина – Луцьк: ЛДП, 1991. – 163 с.
3. Голюков А.П. Вступ до економічної і соціальної географії / Голюков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
4. Голюков А.П. До питання вивчення економічного простору / А.П. Голюков, П.О. Черномаз // Економічна та соціальна географія. – К.: Заповіт. – 1995. – С. 39–41.
5. Голуб Г.С. Територіальна організація життєдіяльності населення Волинської області [Текст] : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Голуб Геннадій Сергійович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2014. - 24 с. : рис.
6. Єврорегіон Буг: Волинська область / за ред. Б.П. Клімчука, П.В. Луцишина, В.Й. Лажніка. – Луцьк: РВВ «Вежа». Волин. ун-ту, 1997 – 448 с. : іл.
7. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія). - К.: УФІМБ, 1996.
8. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи). - К.: УФІМБ, 1997.
9. Луцишин П.В. Єврорегіон Буг. Обласний суспільно-географічний комплекс: теорія, методика, практика. – К.: ІСД МО, 1996. - 207 с.
10. Луцишин П.В. Територіальна організація суспільства (основи теорії): навч. посіб. / П. В. Луцишин. - Луцьк : РВВ "Вежа", 2001. - 334 с.
11. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua>
12. Офіційний сайт Волинської обласної ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua>

- 13.Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
- 14.Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. -К.: ВМ, 1996.
- 15.Стратегія соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Волинської області) / М.А. Хвесик. - К. : Кондор, 2004. - 376 с.
- 16.Схема - прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Волинської області на період до 2015 року / НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України. - К. : РВПС України НАНУ, 2005.
- 17.Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика : навч. посібник для студ. географічних спеціальностей вищ. навч. закладів / О.Г. Топчієв; МОНУ, Одеськ. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632с.
- 18.Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / О. І. Шаблій [та ін]; ред. О. І. Шаблій. - 2. вид., перероб. та доп. - Л. : Світ, 2000. - 679 с.